

Rozhovor

Estetika průmyslu v objektivu Pavla Zubka

Pavel Zubek, narozen v r. 1969 v Jablunkově, ale jinak žijící téměř celý život v Třinci. Fotografování se věnuje přes 30 let, z toho industriální fotografii 20 let. Stal se jako první Čech členem mezinárodní umělecké skupiny Industriekultur-fotografie se sídlem v Německu, která mu pomohla seznámit se s fotografy, malíři či sochaři z celého světa, jejímž společným motivem je tzv. Průmyslové umění.

Pavel Zubek

Zubek je úspěšným účastníkem několika fotografických soutěží, mezi jinými i třeba několikanásobným vítězem soutěže CanonCzech. Vystavuje v Evropě a fotografuje aktivní průmysl, hlavně hutní a těžební nejen v Evropské Unii, ale i na Ukrajině či v Rusku, taktéž v dalekém Vietnamu...

Většinu svého aktivního fotografického života však tráví v Třineckých železárnách, a.s. a v dolech bývalého OKR. S tím je spojena i jeho vydavatelská činnost, kdy v roce 2014 v nakladatelství Beskydy pod vedením Bronislava Ondraszka vydal svou prvotinu „WERK objektivem Pavla Zubka“. V těchto dnech vychází jeho další kniha pod názvem „ÚTLUM“ věnující se postupné likvidaci černouhelných dolů již neexistujícího Ostravsko-karvinského revíru. Kniha si dává za cíl fotograficky zdokumentovat vše, co bylo možné v dolech OKR od roku 2007 až do současnosti, kdy za pár měsíců uzavírá svou činnost poslední šachta – Důl ČSM ve Stonavě.

Odkazy: www.pavelzubek.cz a na FB: <https://www.facebook.com/pavel.zubek>

Co je Industriální fotografie?

Všeobecně každá fotografie, jejímž objektem je zachycení samotného průmyslu. Jak jeho estetické krásy, detailu či naopak celku, ale i jeho samotné funkce. Je k tomu ale zapotřebí jistých pravidel a tím nejdůležitějším je udržení svislých a vodorovných linií pod úhlem 90°. Tím chci říci, že se snímek nesmí naklánět do stran a linie se nesmí sbíhat, ale musí být vždy vodorovné. Klasické objektivy mají fyzikální optickou vadu, jejímž výsledkem je fotografie, kde se jeví, že vámi zachycený objekt musí spadnout. Proto používám TS objektivy, kde se tyto linie nebortí, jsou stále rovnoběžné. Za zakladatele tohoto směru jsou považováni manželé Bernd a Hilla Becherovi, kteří spolu dokumentovali průmyslové objekty v západních zemích někdy od roku 1960 až do konce druhého tisíciletí. Jejich fotografie byly černobílé, technicky precizní, mnohdy monotónní, ale z jasných důvodů zachytit typologii vybraných objektů. Vytvořili tak katalog vodojemů, těžních věží, vysokých pecí, plynojemů a jiných staveb, které již v současném světě nenajdete, ale jejich dokumentární obsah je nadčasový. U nás to byl třeba Antonín Byrtus, který dokázal do původně chladné industriální fotografie přenést i emoce a tím se východní fotografové dodnes liší od těch anglosaských. Chceme do toho dát něco více, ale ne vždy je to u západních sousedů přijato kladně. Jsou hodně konzervativní. To nemění nic na věci, že pár jedinců z východního bloku má v Evropě i světě vysoké renomé v oboru průmyslové fotografie! U nás je tato fotografie mylně spojována s dobou socialismu a komunistické propagandy, ale tohle fungovalo i na tehdejší "Západě" a dokonce existují obrázky z přelomu 19. a 20. století, kde jsou vyobrazeny jednotlivé fabriky či záznamy práce v obrovské technické kvalitě a nemají vůbec nic společného s politikou. Jsou jen dokumentem doby.

Jak jsem se dostal k industriální fotografii?

Zřejmě tím, že celý život bydlím nedaleko komínů třinecké huti a část mé rodiny, vlastně kdysi dávno i já, jsme v Třineckých železárnách pracovali a doma se hovořilo o dění v Mechaniku či na Odvalu. Při návštěvách máminých sourozenců nebo otcových švagrů jsem zase poslouchal o věcech, které se udály na šachtě. Koneckonců i můj bratr byl jistou dobu horníkem. Mám k tomu blíže než kterýkoli jiný fotograf zabývající se tímto oborem.

TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY, a.s. objektivem Pavla Zubka

Co mě fascinuje na průmyslovém prostředí nejvíce?

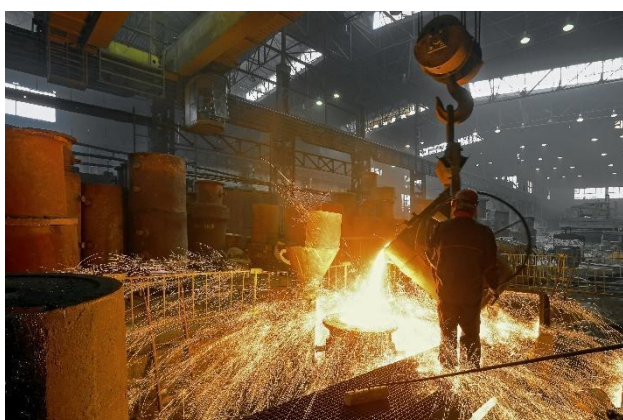
Především těžká práce hutníků či havířů, jejich pospolitost, možná i nebezpečí, ojedinělost tohoto povolání. Taktéž samotné dění na provozech. Všude přítomné odstíny červenooranžové barvy, případně neskutečné tmy a černi v dolech. Taktéž zajímavá architektura vysokých pecí, u dolů zase těžních věží.

Jestli mám rád aktivní provozy, nebo opuštěné průmyslové objekty?

S tou barvou a lidmi mi jde především o ty provozy aktivní! To je můj cíl. Občas se samozřejmě zastavím i u opuštěných míst, kde ještě zůstalo zachováno strojní zařízení bývalé firmy, ale to jsou ojedinělé objekty. Všeobecně se Urbexu nepřikláním již jen proto, že fotografování je ilegální a hrozí vysoké riziko úrazu či poškození cizí věci. Já chci mít vše legálně s oficiálním povolením. Mám už své roky a nemíním se nahánět s ochrankami jednotlivých objektů. Nestojí mi to za to.

Jaký typ průmyslových lokalit mě nejvíce inspiruje?

Již z předešlých odpovědí vyplývá, že mi jde především o výrobu oceli a samotnou těžbu nerostných surovin. S tím je spojena i má fotografie. U šachet jde hlavně o hlubinnou těžbu uhlí, uranu a dalších rud. V tom metalurgickém směru mi jde o prvovýrobu – koksovny, aglomerace, vysoké pece a ocelárny, ale nepohrdnu slévárnami, kovárnami a válcovnami. Všude tam vidím žhavé železo, ocel – ten oheň a žár tam prostě musí být. V jiných odvětvích už to vidět tolik nejde.

Průmyslová fotografie objektivem Pavla Zubka: Saint-Gobain PAM, Francie (vlevo nahoře); Donetsktal, Ukrajina (vpravo nahoře); bývala Huta Buczek, Polsko (vlevo dole); APERAM Chatelet, Belgie (vpravo dole)

Jak vnímám kontrast mezi estetikou průmyslu a jeho drsností?

Na to se jen tak lehce neodpovídá, protože to člověk musí mít v sobě. Musí cítit a vnímat krásu těžkých, tmavých, zaprášených, občas i páchnoucích provozů po síře či spékající se rudě. V tom hledám to světlo, které je pro všechny lidi na světě jakýmsi vodítkem či životní linií. Světlo a tma, to je asi to gró, které v podzemí nebo v hutích vnímáte více než kdekoli jinde a tím se vytváří i to estetické vnímání. Není to o oblých křivkách ženy, ale přesně naopak o změti dopravních pásů, potrubí, chaosu kabelů a ostrých předmětů všude kolem vás. O ohni a kouři. O prachu, přes který lze vidět jen na pár metrů. Trefit se tak kompozičně do té změti a vytvořit koukatelné foto je pak neskutečná radost.

Příprava na focení v průmyslovém prostředí z hlediska techniky a bezpečnosti?

Nejlepší je samozřejmě si prvně daný provoz projít s někým zkušeným a seznámit se s možnými riziky, která vás mohou potkat, ale tyto možnosti v zahraničí nemáte, jelikož vám majitelé firem dají jen pár hodin na to, abyste zdokumentovali, co potřebujete. Pak vycházíte ze svých letitých zkušeností z jiných obdobných provozů, ale pozor si musíte dávat pořád. Vždy je lepší, když dostanete člověka, který se dívá všude kolem a jistí vám záda nebo pomáhá nosit bezpečnostní pomůcky, kterých je třeba na šachtách hodně a fotit se s tím prakticky nedá. Nemůžete mít brýle na očích, abyste mohl koukat do hledáčku. Kyslíková maska vám neustále padá z ramene a strhává ruku, kterou držíte kameru nebo vám co chvíli uhoď do stativu a je po fotce. Úplnou samozřejmostí je používání všech prvků bezpečnosti práce od obuvi, oděvu, přilby či špuntů do uší. Horší je to pak s mou fototechnikou, která trpí v tom prachu, někdy i horku více než samotný výrobce kamery a objektivu očekává. Čip musím čistit častěji, než je běžné, o objektivěch ani nemluví. Pravidelně je posílám do servisu na čištění. Také jsem tak už i o objektiv přišel. Prach je agresivní a zničí vám kontakty a elektroniku. Popálené nožky stativu či kryt kamery jsou běžným jevem. I já jsem už měl drobné popáleniny, ale s tím se počítá. Příště si člověk dá větší pozor, postaví se jinde, vezme si třeba nehořlavý plášť nebo si koupí nový objektiv, heh.

Jaké vybavení a ochranné pomůcky považují za nezbytné?

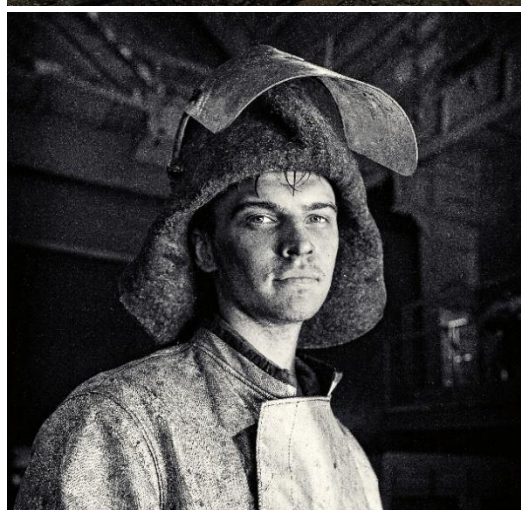
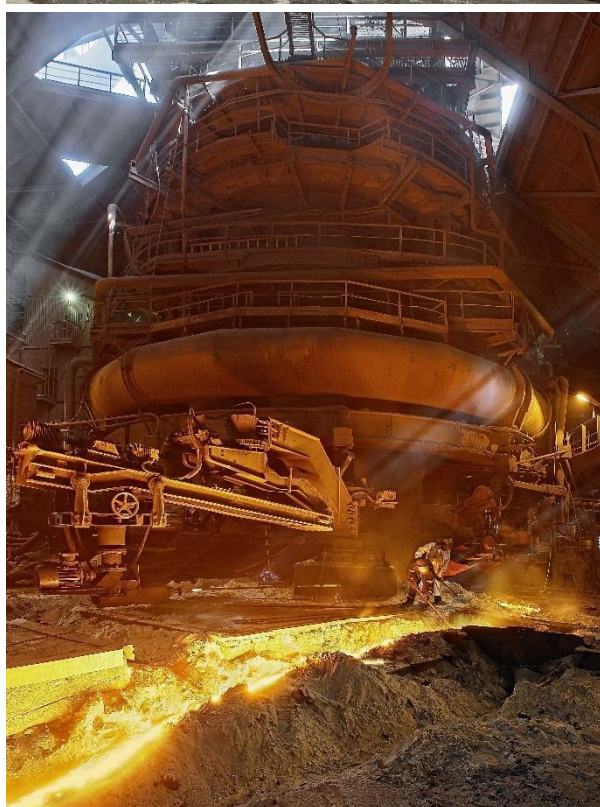
Co se týká BOZ, tak na to jsem odpověděl vlastně už výše a k technice řeknu toto. Nepoužívám žádná pomocná světla, těžím jen ze světla přirozeného, které na místě je zrovna v daný moment. Stativ je nutností, jelikož z ruky v tmavých prostorách je prakticky nemožné fotit. K tomu potřebujete drátovou samospoušť. Hadřík na čištění objektivů. Dva tři objektivy. Já používám tzv. Tilt-shift skla, která jsou určena na architekturu. Jejich pomocí konečnou fotografii poskládám ze tří snímků, které postupně těmito objektivy nasnímám. Je to složitější postup fotografování, ale výsledek stojí za to. Tělo mé kamery je od firmy Canon, konkrétně mám již třetí fotoaparát. Používám zrcadlovku Canon 5D Mark III.

Jestli jsem někdy musel improvizovat kvůli omezeným podmínkám na provozu?

Někdy jsem improvizoval tak, že jsem musel fotit z ruky, protože se mi porouchal stativ nebo fotil na jiné „sklo“ než jsem chtěl, protože to hlavní se také odporoučelo do věčných lovišť a když jste někde v zahraničí, tak nové si jen tak lehce nepořídíte hned.

Jinak improvizace je neustálá neb ne vždy můžete stát tam, kde potřebujete. Na místě je výkop, stojí tam jeřáb nebo nějaké jiné zařízení, které tam zrovna nechcete, musíte se postavit jinde, použít jiný objektiv nebo začít rychle komunikovat s oprávněnou osobou, která je schopna odstranit překážku. Někdy se musíte na místo vrátit později a změnit itinerář fotografování hutě. Často se stává, že na válcovnách jsou výluky a musíte tak čekat třeba i několik hodin na přestavbu stolic. Měníte plán a jdete fotografovat koksovnu nebo se vracíte na odpich železa, který se pravidelně opakuje v časových intervalech.

Někdy vám volají třeba z Ocelárny, že budou mít tavbu, na kterou čekáte třeba půl dne, tak hned všeho necháte a úprkem běžíte fotit tavbu a zase zpátky. Člověk se nachodí! Někdy se však stane, že nenafotíte nic. Je třeba porucha zařízení. Horší je pak to, když přijedete třeba do Ruska na Ural a čekáte tři dny na nějaké přibližlé razítko, aby vás vpustili na závod. Také se nám stalo, že přes všechna povolení majitelů nás do hutě nevpuštěli. Stěžovat si můžete, kde chcete. Moskva, kde sídlí majitelé, je tak daleko, že vám nepomůže ani svěcená voda. Je to smutné, ale je to tak.

Průmyslový život na Urale objektivem Pavla Zubka (NTMK – vlevo nahoře a URAL STEEL, vše Rusko)

Jak zachytit duši průmyslové architektury, aby zapůsobila víc než dokumentárně?

No, to je věčná otázka fotografie! Fotograf fotí, co vidí. Já se řadím k dokumentaristům a to proto, že chci zachytit provozy ve své podstatě a nechat dokument budoucí generaci, aby viděla, jak a kde jsme pracovali. Nebudeme si nic nalhávat. Těžký průmysl ve formě, kterou známe posledních 300 let, končí. A končí strašně rychle a my jsme svědky zániku něčeho, co nás živilo a formovalo a posunulo tam, kde jsme nyní.

Ale zpátky k tématu. Pokud se podaří vytvořit kompozičně i emočně kvalitní i hezký snímek, tak je to třešnička na dortu! Když vám posvítí světlo, jak potřebujete, nad šachtou se rozvine třeba mlha a z ní vyčnívá jen těžní věž, nic ji v tu chvíli neruší, tak je to hezké. Vysoké pece v nočním světle také vypadají jinak, než běžně vidíte. Odpich železa je doprovázen rozstříky strusky do okolí a když použijete delší čas, tak je fotka hned zajímavější. Záleží na fotografovi, jakou techniku použije, ale i na okolních světelných či meteorologických podmínkách, na štěstí, na výběru místa a na podařené kompozici. Je toho hodně...

Mám nějakou fotku či sérii, která mě obzvláště těší?

Mám! Je jich hodně! Za těch 20 let v provozu se podařilo nafotit zajímavé věci, ale i ty, po kterých neštěkne ani pes. Je to přirozené a je to tak u všech fotografů. Já si vážím série fotografií ze sléváren ve Vietnamu, kde se sešly světelné podmínky s kompozicí neskutečně dobře. Fotky z ruských hutí, obzvláště z vysokých pecí jsou pro mě také povedené. Samozřejmě jsou i fotografie z Třineckých železáren, kde mám krásné portréty, odpichy na pecích, lití strusky, tavby na ocelárnách či slévárnách. Snímky z dronu také považuji za něco zajímavého, co se jen tak nevidí. Taktéž z hlubinných dolů mám krásné fotky. Je toho dost, co mě uspokojuje, ale zároveň tlačí dopředu, abych zachytil zase něco nového zajímavého.

Slévárny – My Dong, Thuy Nguyen, provincie Hai Phong, Vietnam

Jak reagují lidé z provozu, když vidí mé výsledky?

Z počátku se ostýchají a nechtějí se fotit, připadají mi jak Indiáni na divokém Západě, kteří si mysleli, že jim fotoaparát vezme duši, ale po jisté době se musí soustředit na svou práci a pokud mi to vyloženě nezakážou, tak je fotím. Pokud mě znají, o to je to pak jednodušší. O fotky si pak píšou, chodí na výstavy, sledují mé stránky, komunikují na FB nebo si mě zvou na jejich akce, kde jim promítám fotky z jiných hutí ve světě nebo se sejdeme jen tak na pivo a pokecáme. Je to hezké, když prolomíte ledy a dokážete lidem, že vám jde opravdu o kvalitní fotografii...

Jak vidím budoucnost tohoto žánru? Jestli se něco změnilo v industriální fotografii za posledních 20 let?

Změna je především v tom, že už není těch provozů tak hodně, jak bylo. V 70. a 80. letech 20. století se zavřelo hodně fabrik na Západě a k nám se to přeneslo na přelomu tisíciletí. Rapidně se všechno bourá a likviduje. Výroba se přesouvá na východ.

Průmysl u nás bude vypadat jinak, především nebude ten těžký s tou svou drsnou atmosférou. Proto se snažím ještě zachytit, co jde. Za 20 let to bude historie. Samozřejmě něco málo zůstane, asi se někdo najde, kdo bude jistě používat vyspělé technologie na bázi AI a bude chtít nafotit to, co ještě půjde nebo se přesune na ten Východ. Věřím, že fotografie přežije, ale nevím, v jaké podobě. Jestli zůstane na bázi přirozeného lidského dokumentu a uměleckého vnímání nebo ji umělá inteligence převálcuje a bude tvořit uniformní snímky s chladným počítačovým cítěním, jestli se to tak dá vůbec pojmenovat?!

Co bych chtěl ještě nafotit, pokud by mi v tom nebylo bráněno?

Samozřejmě hutě a doly v Číně a v Indii. Ale to je momentálně prakticky nemožné. Poslal jsem do Číny přes 40 žádostí s povolením o fotografování hutí, dokonce přeložené do čínského jazyka. Bez odpovědi. Indie nekomunikuje s nikým, kdo se oboru průmyslové fotografie věnuje, jen odpovídá, že by mi prodali válcovaný materiál nebo kus železa...

Rád bych viděl naše hutě třeba v 70. letech 20. století nebo začátky průmyslové revoluce v Rusku nebo Švédsku ke konci 17. století, odkud se postupně přesunula do Evropy, ale to je již Sci-Fi, ale kdo ví? Snad jednou, někdy? Všechno je otevřené, jen musíme věřit!

Vypalování slitku železa v nístěji vysoké pece (TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY, a.s.)

*Rozhovor vedl: Ing. Jiří Cupek, Ph.D., Předseda předsednictva ČHS
Foto: Pavel Zubek*